

Izvorni naučni članak / Original Scientific Article

Primljen / Received: 18.6.2020.

UDK: 355.64 : 343.227

Doc.dr. Nermin Lapandic

Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine

nermin.lapandic@fu.unsa.ba

**METOD IZBORA FORME JAVNONABAVNOG POSTUPKA
SLOŽENOG PREDMETA NABAVKE RPIMJENOM
SISTEMATSKOG TUMAČENJA PROPISA – ANALIZA SLUČAJA:
IGA BIH**

**SELECTION METHOD OF THE FORM OF PUBLIC
PROCUREMENT PROCEDURE FOR COMPLEX PROCUREMENTS
BY THE APPLICATION OF THE SYSTEMATIC INTERPRETATION
OF REGULATIONS – CASE ANALYSIS: IGA BIH**

Sažetak

Zakonom o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine utvrđena su pravila za postupke javnih nabavki, dok su metode pri odlučivanju izbora forme (modela) i sam izbor forme postupka javne nabavke u nadležnosti ugovornog organa koji provodi postupak nabavke. Prilikom izbora modela provođenja postupka javne nabavke, Zakon je propisao uslove koji se moraju ispuniti da bi se primijenio izabrani model, kao i uslove za izuzeće od primjene ovog zakona, ali metodologija samog izbora modela javnonabavnog postupka nije nigdje propisana. Za jednostavne predmete nabavke to i nije problem, međutim, u slučajevima složenog predmeta nabavke, česti su slučajevi nepravilnog izbora modela postupka ili primjene odnosno neprimjene izuzeća od primjene Zakona o javnim nabavkama.

Preduslov adekvatnog izbora forme postupka nabavke zasnovana je na adekvatnom tumačenju propisa vezanih za predmet nabavke. Upravo, to je polazište analize u ovome radu čiji je cilj da detaljno razmotri i odredi ključne korake u odabiru forme javnonabavnog postupka za složeni predmet nabavke. Metodu izbora forme javnonabavnog postupka u ovome radu sagledati ćemo na konkretnom slučaju nabavke usluga međunarodne finansijske revizije Izvozno kreditne agencije Bosne i Hercegovine – IGA. Provedena analiza pokazuje da

primjena sistemskog tumačenja propisa vezanih za predmet nabavke značajno pospješuje i određuje selekciju forme javnonabavnog postupka i predstavlja njen esencijalni dio. Značaj provedene analize ogleđa se u mapiranju jasnih i logičko postavljenih koraka u proceduri izbora forme javnonabavnog postupka, te na taj način je kreirano polazište za uspostavu modela izbora javnonabavnog postupka za složene predmete nabavke, koji će pomoći i olakšati posao svima koji ovome poslu pristupe.

Ključne riječi: *javne nabavke, forma javnonabavnog postupka, tumačenje propisa, izuzeće, IGA BiH*

Abstract

The Law on Public Procurement of Bosnia and Herzegovina determines the rules for public procurement procedures, while the methods for deciding on the choice of form (model) and the choice of the form of public procurement procedure are within the competence of the contracting authority conducting the procurement procedure. When choosing the model of conducting the public procurement procedure, the Law prescribed the conditions that must be met to apply the chosen model, as well as the conditions for exemption from the application of this law, but the methodology of choosing the model of the public procurement procedure is not prescribed anywhere. For the simple procurement subject, this is not a problem, however, in cases of the complex procurement subject, there are frequent cases of incorrect choice of procedure model or application or non-application of exemptions from the application of the Public Procurement Law.

The precondition for the adequate choice of the form of the procurement procedure is based on the adequate interpretation of the regulations related to the subject of the procurement. Precisely, this is the starting point of the analysis in this paper, which aim is to consider in detail and determine the key steps in choosing the form of public procurement procedure for a complex subject of procurement. In this paper, we will consider the method of choosing the form of public procurement procedure in the specific case of procurement of international financial audit services of the Export Credit Agency of Bosnia and Herzegovina - IGA. The conducted analysis shows that the application of a systematic interpretation of regulations related to the subject of procurement significantly enhances and determines the selection of the form of the public procurement procedure and represents its essential part. The importance of the

conducted analysis is reflected in the mapping of clear and logically set steps in the procedure of choosing the form of the public procurement procedure, thus creating a starting point for establishing a model of selection of the public procurement procedure for complex procurement subjects, which will help and facilitate the work of all who encounter this.

Keywords: *public procurement, the form of the public procurement procedure, interpretation of the regulations, exemption, IGA BiH*

Uvod

Vladavina prava kao preduslov za napredno i civilizirano društvo, predstavlja usklađenost odnosa u društvu s normama pozitivnog prava kojemu treba stalno težiti. Pored jasne obaveze da se pravo adekvatno primijeni, u nekim situacijama, čak i kod iskusnih pravnih praktičara, postoji dilema kako to učiniti. Pravna nauka poznaje nekoliko vrsta tumačenja propisa, od kojih su najvažnija: jezičko, logičko, naučno, sistematsko i ciljno (teleološko).¹ Za potrebe ovoga rada posebno su značajne sistematsko i ciljno tumačenje. Sistematsko tumačenje propisa predstavlja dovođenje u vezu norme koja se tumači i svih ostalih normi koje čine pravni sistem. Tumačenje prema cilju, odnosno svrsi pravnog propisa zajednička je metoda kako kod tumačenja postojeće norme, tako i u slučaju popunjavanja pravnih praznina i to uglavnom sa zakonskom ili pravnom analogijom. Ciljno tumačenje je zapravo ono koje rješava dileme od svih mogućih značenja prava, tj. pravo značenje norme. Posljedica pogrešnog tumačenja norme je pogrešna primjena pravne norme, naravno nevoljna, ali prema staroj rimskoj pravnoj tradiciji, „nepoznavanje prava škodi.“²

U okviru općeg i posebnog upravnog prava koristi se pravno-dogmatski, odnosno formalno-logički metod koji polazi od pravne norme kao “dogme” - istine u koju se ne sumnja. Nadalje, tu je i sociološki metod koji je značajan za saznanje društvene strane prava i za njegovo objašnjenje, dok je za proučavanje prava javnih nabavki od velike važnosti je komparativni, odnosno uporednopravni metod.

¹ Opširnije Lukić Radomir: Tumačenje prava, Beograd, Savremena administracija, 1961

² Izreka koja sadržava opće pravno pravilo da je neznanje (ignorantia), odnosno zabluda o pravnim pravilima (error iuris) neuvaživa, tj. da ne utječe na valjanost pravnog posla (negotium).

Kako bi primjenili teorijske postavke o tumačenju prava i pravne norme pomoću općih pravnih principa, u ovome radu ćemo koristiti slučaj izbora forme javnonabavnog postupka Izvozno kreditne agencije Bosne i Hercegovine – IGA (dalje: IGA BiH).³

Fokus je na tumačenju u užem smislu, konkretno povezanosti Zakona o javnim nabavkama, Zakona o računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine, Zakona o reviziji institucija Bosne i Hercegovine i Zakona o osnivanju Izvozno-kreditne Agencije Bosne i Hercegovine, pri izboru forme javnonabavnog postupka, kao posebnog upravnog postupka u postupku javne nabavke usluge vršenja međunarodne revizije finansijskih izvještaja IGA BiH.

Cilj je u ovome radu sagledati kompleksnost i multifaktorsku uvjetovanost propisa, niza okolnosti, znanja i volje učesnika, pri izboru forme javnonabavnog postupka i definiranju uslova tehničke i profesionalne sposobnosti.

1. Metod rješavanja izbora forme postupka nabavke kod složenih predmeta nabavke

Postupak nabavke je u suštini ekonomska aktivnost koju treba posmatrati u kontekstu ekonomskih parametara kao što su kvalitet, cijena, vrijeme izvršenja usluge itd, ali i same svrhe nabavke, dok u proceduralnom smislu treba se pridržavati regulatornih pravila koja propisuju jasnu proceduru ovog posebnog upravnog postupka.

Odluka o izboru modela javnonabavnog postupka je u direktnoj vezi sa predmetom javne nabavke, ali i sa procijenjenom vrijednošću nabavke. Zato je preduslov za izbor forme javnonabavnog postupka, precizno definiranje

³ IGA je osnovana Zakonom o Agenciji za izvozni kredit Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik, 62/04, od 31. 12. 2004.). Osnivač IGA je Država Bosna i Hercegovina sa svojim entitetima koji osiguravaju početni kapital srazmjerno iznosu iskorištenih sredstava Svjetske banke i sredstvima donatora u okviru Projekta hitne inicijative industrije i Projekta podrške za izvozna preduzeća u vrijeme njihove primjene, uključujući 31. decembar 2004. godine. IGA je organizirana kao neprofitno poduzeće, registrirano pri poslovanju i uredima u Federaciji BiH i Republici Srpskoj. IGA posluje na području cijele države Bosne i Hercegovine bez ograničenja. Aktivnostima poduzeća upravlja Upravni odbor koji se bavi i odlučuje o političkim, pravnim pitanjima, organizacijskim i razvojnim pitanjima i ima ovlasti za odobravanje određenih velikih finansijskih transakcija, kako je opisano u Priručniku za rad operativnih postupaka IGA.

predmeta javne nabavke. Stoga je veoma bitno odrediti precizan predmet nabavke u skladu sa brojčanom oznakom iz Jedinственog rječnika javne nabavke (u daljnjem tekstu: JRJN ili CPV)⁴ i utvrditi da li postoji norma koja potpuno ili djelimično reguliše predmet nabavke. Kod složenog predmeta nabavke, najčešće predmet nabavke nije lahko odrediti CPV brojem ili ga nije moguće precizno odrediti.

Za složene predmete nabavke, koji su regulisani jednim ili sa više propisa, onda je prilikom sistemskog tumačenja normi potrebno imati strukturalni pristup u tumačenju, kako bi se mogao odrediti sam predmet nabavke i po mogućnosti i potrebni uslovi za kvalifikaciju. Strukturalni pristup izdvaja horizontalni i vertikalni pristup. Horizontalni pristup omogućava sagledavanje redoslijeda važnosti propisa koji su usmjereni na ispitivanje veza i odnosa sa predmetom nabavke, dakle nivou složenosti predmeta nabavke, dok vertikalni pristup omogućava sagledavanje veza više propisa do kojih se došlo u procesu spoznaje određenog predmeta nabavke.

Kod izbora forme javnonabavnog postupka u kojemu je složen i zahtjevan predmet nabavke, potrebno je pronaći zakonit put do ostvarenja cilja javne nabavke. Da bi došli do željenog cilja nabavke na pravno valjan način, moramo postavljati konkretna pitanja i tražiti adekvatne odgovore na ista, a zatim strukturalnim pristupom i sistemskim tumačenjem relevantnih propisa koji su vezani za konkretni predmet nabavke, riješiti problem izbora forme postupka nabavke i postavljanja uslova za kvalifikaciju.

Tumačenjem propisa uvijek treba da nastupi primjena čija će se realizacija interferirati sa onim što je propisano. Zato metodi primjene prava trebaju biti podobni kako bi primjena prava bila što postupnija i lakša. Subjekti primjene propisa trebaju biti sigurni šta će nastupiti u svakom datom slučaju tumačenjem određene norme. Ako se službenici za javne nabavke ustručavaju da primijene pravo, nastupa situacija da se usporava ili neproviđi postupak javne nabavke, ako se pak provodi samovoljni izbor forme javnonabavnog postupka onda nastupa anarhija. Stoga je veoma bitno, pored regulatornih pravila postupka javne nabavke, imati kapacitiranog službenika za javne nabavke i dovoljno bogat sistem pravnih normi koje propisom reguliraju

⁴ Jedinственi rječnik javne nabavke - JRJN (engl. Common Procurement Vocabulary - CPV) se temelji na strukturi koja sadrži brojčane oznake od najviše devet brojeva uz koje se nalazi tekst koji opisuje robu, usluge ili radove, koji čine predmet nabavke.

tj. „pokrivaju“ što više složenih predmeta nabavke. Podobnim i pravilnim tumačenjem propisa, ostvaruje se ono dejstvo propisa koje mu je postavljeno kao cilj, a to je efikasnost. Do primjene prava treba da dođe u najkraćem vremenskom periodu, sa najmanjom upotrebom ljudskih i materijalnih resursa čime se ostvaruje ekonomičnost postupanja.

Dakle, u konkretnom slučaju, svrha je primjenom sistemskog tumačenja propisa mapirati vlastiti specifični metod koji može biti obrazac ili matrica za rješavanje sličnih problema u budućnosti.

1.1. Informacije o konkretnom problemu

Od svog osnivanja 2004. godine pa sve do kraja 2018. godine, Izvozno kreditna agencija Bosne i Hercegovine – IGA je usluge međunarodne finansijske revizije nabavljala direktnim sporazumom sa jednom od dobavljača iz takozvane „4. velike revizorske kuće.“⁵ Na ovako izabrane dobavljače navedene usluge, nije bilo primjedbi ali ni problema u prihvatljivosti izvještaja o reviziji od strane međunarodnih partnera. Angažovanje međunarodnog revizora koji će vršiti reviziju finansijskih i poslovnih aktivnosti obavezuju odredbe iz Zakona o osnivanju IGA.⁶ S prvim pokušajem nabavke navedene usluge putem forme osnovnog ili redovnog javnonabavnog postupka, zbog niza okolnosti, objektivnih i subjektivnih faktora te kolizije više propisa, nastupili su problemi. Glavni problem se odnosi na propisivanje minimalnih uslova za kvalifikaciju ponuđača, konkrentno uslova tehničke i profesionalne sposobnosti.

Cilj konkretne javne nabavke je pravovremena dodjela ugovora međunarodnom revizoru koji je prihvatljiv za kreditore, što je bio osnovni razlog da ugovorni organ postavi uslov tehničke i profesionalne sposobnosti posjedovanja licenci ACCA ili CPA za međunarodnog revizora.

Žalbom potencijalnih ponuđača u konkretnom postupku, ukazivano je na diskriminaciju prema „domaćim“ revizorima, što je Ured za razmatranje žalbi

⁵ Svjetska banka radi sa 4 velike revizorske kuće, koje imaju svoje ekspoziture i revizore po svijetu, a da oni koji žele biti odgovorni revizori obvezuju se da polože veoma zahtjevan ispit kojim stječu uslove da dobiju certifikat priznatih revizorskih tijela, to je u Evropi ACCA (Association of Certified Chartered Accountants), odnosno SAD to je CPA. Zapravo, Svjetska banka ali i ostali veći kreditori, priznaju ovaj nivo znanja i vještina i jedino je on prihvatljiv za njih, odnosno njihov izvještaj kao relevantan za dalje poslovanje.

⁶ Član 14. stav (4) Zakona o osnivanju Izvozno-kreditne Agencije Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH” broj: 62/04)

(dalje URŽ) usvajao, bez razmatranja činjenice da je Zakonom o osnivanju IGA-e propisana obaveza međunarodne revizije prihvatljive za međunarodne kreditore. Problem se nije mogao riješiti postavljanjem uslova „uspješne realizacije ugovora međunarodne revizije“, precizirajući da je iskustvo u takvoj reviziji bilo prihvatljivo za međunarodne kreditore, obzirom da to nije garancija da će se izabrati dobavljač koji je prihvatljiv za međunarodne kreditore, iz raloga što ponuđač u svojoj ponudi može koristiti kapacitete drugog pravnog lica (kroz grupu ponuđača). Osim zakonom propisane obaveze međunarodne finansijske revizije, IGA odnosno država Bosna i Hercegovina se obavezuje i međunarodnim ugovorima i projektima⁷ da će „dostavljati Asocijaciji ovjerene kopije finansijskih izvještaja za godinu za koju je izvršena revizija; i mišljenje o tim izvještajima, evidenciji i računima i izvještaje o reviziji od strane nezavisnih revizora koji su prihvatljivi za Asocijaciju“.

Insistiranje od strane Upravnog odbora na striktnoj provedbi jednog od osnovnih postupaka javne nabavke, propisanog Zakonom o javnim nabavkama, a ne insistirati na primjeni Zakona o IGA, moglo bi negativno utjecati ne samo na kvalitet usluge, što sigurno ugrožava rad IGA BiH, nego u krajnjem ishodu umanjuje i sposobnost države da efektivno učestvuje u međunarodno kreditnim aranžmanima.

1.2. Koraci u rješavanju problema

Prilikom pokretanja postupka javne nabavke, dakle prije donošenja odluke o pokretanju postupka, prvo je potrebno utvrditi postoji li obaveznost primjene Zakona o javnim nabavkama i postoji li osnov za izuzeće od primjene Zakona o javnim nabavkama. Da bi pristupili prvojeri obaveznosti primjene Zakona i mogućnost izuzeća, mora se precizno odrediti predmet nabavke. Po utvrđivanju obaveznosti primjene Zakona i (ne)postojanja osnova za izuzeće, slijedi niz radnji i postupaka kojima se precizno utvrđuje procijenjena vrijednost nabavke, forma javnonabavnog postupka ili model nabavke, kriterij za kvalifikaciju, tehničke specifikacije i eventualno kriterij za izbor najpovoljnije ponude.

⁷ Projektni sporazum (Projekat podsticanja izvoza preduzeća) između MEĐUNARODNE ASOCIJACIJE ZA RAZVOJ i AGENCIJE ZA GARANCIJU INVESTICIJA, potpisan dana 5. jula 1999. godine, Izmijenjen i ponovno uspostavljen dana 2. jula 2002. Godine.

Kao što je već navedeno, za složene predmete nabavke uglavnom će biti potrebno analizirati pitanje odnosa relevantnih materijalnih propisa vezanih za predmet nabavke i regulatornih pravila o javnim nabavkama, a na kraju i odnos posebnog propisa vezanog za predmet nabavke i postavljanja uslova tj. kriterija za kvalifikaciju prema Zakonu o javnim nabavkama.

1.2.1. Određivanje predmeta javne nabavke

Određivanje predmeta nabavke je preduslov za sve dalje radnje u postupka javne nabavke. Pod pojmom predmet javne nabavke podrazumijevaju se planirane potrebe javnopravnih tijela koje su razvrstane u tri osnovne kategorije i to: robe, usluge i radove, koje su određene najmanje kategorijom brojčane oznake iz Jedinственог rječnika javne nabavke⁸ i treba da predstavlja tehničku, funkcionalnu ili neku drugu objektivno odredivu cjelinu.

Ugovorni organ obavezan je, osim u planu nabavke, tokom cijelog postupka nabavke jasno opisati predmet nabavke, pozivajući se na oznake i nazive iz JRJN-a, i u obavještenju o nabavci, tenderskoj dokumentaciji, odluci o izboru pa i samom ugovoru o nabavci.

U konkretnom slučaju sam naziv nabavke „*međunarodne finansijske revizije*“, u odnosu na definiranje predmeta nabavke indukuje problem pri preciziranju istog. Ako bi se predmet javne nabavke u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama odredio upotrebom CPV koda, odnosno jedinstvenog rječnika javnih nabavki, najpribližnija grupa je: 79212000-3 „*Revizorske usluge*“ i 79219100-4 „*Usluge finansijske revizije*“. Međutim, ovim se zasigurno gubi potrebni i Zakonom o osnivanju IGA neophodni predmet nabavke a to je onaj dio vezan za „*međunarodnu*“ finansijsku reviziju.

Dakle, u konkretnom slučaju nema adekvatnog CPV koda koji bi u startu determinirao da se radi o međunarodnoj finansijskoj reviziji, što potvrđuje složenost i neuobičajenost predmeta nabavke.

Sljedeći problem koji je detektovan u postupku, a povezan je sa predmetom nabavke, vezan je za procijenjenu vrijednost predmeta nabavke. U konkretnom slučaju radi se o procijenjenoj vrijednosti nabavke koja je znatno ispod propisanog međunarodnog vrjedonosnog razreda, te je bez postavljanja

⁸ U BiH se primjenjuje po osnovu Oduke o korištenju jedinstvenog rječnika javnih nabavki (Službeni glasnik BiH 54/15)

uslova u tenderskoj dokumentaciji kojim se može osigurati međunarodna revizija, za očekivati da izabrani dobavljač bude iz Bosne i Hercegovine i može biti bilo koja revizorska kuća, koja možda ispunjava ili neispunjava uslove međunarodnih partnera i kreditora. Tako izabrani ponuđač može ali i nemora biti prihvatljiv za Svjetsku banku ili neku drugu međunarodnu instituciju sa kojim IGA posluje ili će da posluje, pa se postavlja pitanje svrhe nabavke ako bude revizija koju ne priznaju kreditori.

1.2.2. Utvrđivanje obaveznosti primjene Zakona o javnim nabavkama

Zakon o javnom nabavkama se mora primjenjivati ako su ispunjeni slijedeći kumulativni uslovi:

- *predmet javne nabavke su robe, usluge ili radovi,*
- *ugovor dodjeljuje ugovorni organ,*
- *dolazi do korištenja (trošenja) javnih sredstava, i*
- *nisu ispunjeni uslovi koji dozvoljavaju da se Zakon ne primjenjuje (izuzeci).⁹*

U konkretnom slučaju javlja se dilema, da li je IGA ugovorni organ i da li IGA troši javna sredstva obzirom da nije na budžetskom proračunu institucija Bosne i Hercegovine. Za precizan odgovor potrebno je sistemsko tumačenju dva propisa, konkretno Zakona o javnim nabavkama i Zakona o osnivanju IGA.

Prema odredbama Zakona o javnim nabavkama ugovornim organom smatra se „*pravno lice koje je osnovano za određenu svrhu s ciljem zadovoljavanja potreba od općeg interesa, a koje nema industrijski ili komercijalni karakter i ispunjava najmanje jedan od sljedećih uslova: 3) više od polovine članova skupštine, upravnog ili nadzornog odbora su imenovani ili izabrani predstavnici ugovornih organa*”¹⁰

Također, Zakonom o javnim nabavkama propisano je i da Agencija za javne nabavke donosi pravilnik koji sadrži listu ugovornih organa koji su obavezni primjenjivati ovaj zakon, te da su svi ugovorni organi, koji su uvršteni u

⁹ Prema tumačenju Agencije za javne nabavke dostupno na Portalu AJN

¹⁰ Član 4. tačka b) stva 3) Zakona o javnim nabavkama

definiciju dužni primjenjivati Zakon i u slučaju kada nisu navedeni na listi ugovornih organa.

Prema odredbama Zakona o osnivanju IGA, propisano je da *”izbor i imenovanje članova Upravnog odbora vrši Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na prijedlog vlada entiteta i nadležnog ministarstva Bosne i Hercegovine, po principu zastupljenosti konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine.”*¹¹

Slijedom navedenog, a u svezi citiranih odredbi dva zakona, jasno je da je IGA samostalno, nedepozitno i neprofitno pravno lice s punim ovlaštenjima i da po osnovu ispunjenja kriterija iz člana 4. stav b) Zakona o javnim nabavkama obaveznik je primjene istog.

1.2.3. Provjera mogućnosti izuzeća od primjene Zakona o javnim nabavkama

Zakonom o javnim nabavkama predviđena su izuzeće od primjene zakona i podzakonskih akata u postupcima nabavki, ali to ne znači da postoji apsolutno izuzeće od primjene važećih propisa. Javnopravna tijela su u obavezi da poštuju Ustav i važeće zakone koji determiniraju pravila postupanja, uostalom na to nas upućuju i praksa Suda EU, kao izvora prava javne nabavke EU, odnosno javnonabavnih direktiva, a tako i indirektno izvora prava javne nabavke Bosne i Hercegovine.

U odredbama propisa o javnim nabavkama, tačno su opisane situacije pod kojim uslovima se od primjene Zakona o javnim nabavkama ugovorni organi mogu izuzeti od primjene propisanih postupaka javne nabavke. Između ostalih takve situacije su slučaju kada se *„ugovor koji se dodjeljuje u skladu s međunarodnim sporazumom prema kojem se primjenjuje posebna procedura međunarodnih, kreditnih ili donatorskih aranžmana ili ugovor o javnoj nabavci koji je zaključen u skladu s posebnim pravilima definiranim međunarodnim ugovorom između Bosne i Hercegovine i jedne ili više država za projekte koje će ugovorne strane zajednički izvoditi ili koristiti,…”*¹²

¹¹ Član 10. Zakona o osnivanju IGA

¹² Član 10 Zakona o javnim nabavkama

Prema mišljenju Agencije za javne nabavke,¹³ ovo izuzeće uključuje ugovore koji se dodjeljuju u skladu sa postupcima o međunarodnom kreditiranju ili donatorskim organizacijama i odražava međunarodnu praksu u smislu da sporazumi između međunarodnih organizacija (kreditor ili donator) i korisnika (države koja prima pomoć) obično uključuju i stavku po kojoj dodjela ugovora o javnim nabavkama prema tom sporazumu mora biti dodijeljena u skladu sa postupcima te kreditne (ili donatorske) organizacije (npr. ugovori sa Svjetskom bankom - WB ili Evopskom bankom za obnovu i razvoj - EBRD, gdje se definiše da se postupak javne nabavke provodi u skladu sa procedurama WB, odnosno EBRD). Dakle, u takvoj situaciji ugovori o javnoj nabavci, podliježu drugačijim pravilima i provode se na osnovu sporazuma zaključenog između jedne ili više država, pri čemu se sporazumom jasno precizira postupak javne nabavke, odnosno model ili procedura javne nabavke koja će se primjenjivati u realizaciji konkretnog sporazuma. Stoga je osnovni uslov za primjenu izuzeća, u konkretnom slučaju, da se međunarodnim sporazumom, ili kreditnim ili donatorskim sporazumom jasno i nedvosmisleno propišu procedure javne nabavke koje će se primjenjivati, odnosno koja će se pravila primjenjivati prilikom nabavke.

U konkretno analiziranom postupku može se tvrditi da nije pravno prihvatljivo primjenjivati izuzeće konkretno iz člana 10. stav (1) tačka c) Zakona o javnim nabavkama, u slučaju kada procedure o načinu nabavke usluga revizije nisu jasno propisane i precizirane u postojećim, odnosno važećim ugovorima kreditora i poslovnih partnera.

1.2.4. Sistematsko tumačenje relevantnih propisa u vezi s predmetom nabavke

Prema pravilima nomotehnike, postoji praksa da se donošenjem jednog propisa u istome utvrđuje obaveza za druge organe da u skladu sa odredbama koje su u njemu donesene na novi način, ti drugi organi usklade odnosno usaglase svoje propise. Ovakva odredba u Zakonu o javnim nabavkama nije propisana, dok Zakon o osnivanju IGA svjedoči da i danas postoje različiti općenormativni akti koji su bili na snazi prije usvajanja Zakona o javnim nabavkama, a koji na drugačiji način tretiraju problematiku javnih nabavki. Nadalje, u normiranju poznata je i praksa prećutnog ukidanja propisa od

¹³ Akt Agencije za javne nabavke broj: 02-02-1-1471-2119, od 21.05.2019 godine,

strane nadležnog organa. Radi se o slučaju kada nadležni organ usvoji zakon koji na drugačiji način uređuje društvene odnose, ali ne sadrži odredbe kojima se stavlja van snage propis koji je do tada važio. U konkretnom slučaju prema općeprihvaćenim stavovima o tumačenju norme propis ili dio propisa koji nije izričito stavljen van snage neće se primjenjivati jer se u pravu primjenjuje principi *lex posteriori derogat priori* i *lex specialis de rogat generalis*.

Prema načelu zakonitosti, obaveza je svih ugovornih organa, koji odlučuju u postupku javne nabavke, da se pridržavaju važećih propisa, odnosno pravila kako će propis da se provodi, čime se osigurava izvjesnost u pravu.

U konkretnom slučaju, prema odredbama Zakona o računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine, propisani su standardi revizije i načela profesionalne etike profesionalnih računovođa i revizora koji se primjenjuju na cijeloj teritoriji BiH, a koji se odnose na sva privatna i javna preduzeća i druga pravna lica sa sjedištem u BiH. Međutim, propisano je da izuzetno od primjene odredbi Zakona o računovodstvu i reviziji, a do objavljivanja međunarodnih računovodstvenih standarda za vlade i druga pravna lica iz javnog sektora, budžeti, budžetski korisnici i vanbudžetski fondovi u BiH, primjenjivaće se važeći propisi institucija BiH, entiteta i Distrikta o računovodstvu i finansijskom izvještavanju.¹⁴

Zakon o reviziji institucija Bosne i Hercegovine usvojen je 2006. godine i istim je propisano da reviziju institucija Bosne i Hercegovine obavlja Ured za reviziju institucija Bosne i Hercegovine. Prema Zakonu o reviziji institucija BiH, Ured za reviziju nije nadležan za reviziju Izvozno kreditne agencije BiH.

Zakon o osnivanju IGA propisuje obavezu da godišnji finansijsko-računovodstveni izvještaj predmet međunarodne finansijske revizije.¹⁵

Primjena odredbi Zakona o osnivanju Izvozno-kreditne Agencije Bosne i Hercegovine, da je godišnji finansijsko-računovodstveni izvještaj predmet međunarodne finansijske revizije i da međunarodni finansijski revizor mora podnijeti izvještaj, u odnosu na Zakon o računovodstvu i reviziji BiH i Zakon o reviziji institucija BiH, je propisana obaveza IGA. Zapravo ova posebna norma derogira opšta pravila o računovodstvu i reviziji u BiH, kada je u pitanju finansijsko-računovodstveni izvještaj IGA-e koji po Zakonu mora biti predmet međunarodne finansijske revizije, po pravnom načelu „*lex specialis*

¹⁴ Član 2. stav (5) Zakona o računovodstvu i reviziji

¹⁵ Zakon o IGA u članu 14 stav (4)

derogat legi generali“, što znači da izuzetak od opšteg pravila “*ukida*” opšta valjanost pravila kada je u pitanju odgovarajući izuzetak.

Prema navedena tri zakona po pitanju revizije, preciznije godišnjeg finansijsko-računovodstvenog izvještaja, evidentno je da IGA ne podliježe primjeni Zakona o reviziji institucija BiH, a da Zakon o računovodstvu i reviziji za izuzetne slučajeve upućuje na posebne propise, a u konkretnom slučaju to je Zakon o osnivanju Izvozno-kreditne Agencije, po kojemu revizija finansijskih izvještaja IGA-e mora biti predmet međunarodne finansijske revizije.

Ovakav uslov zakonodavac je propisao iz prirode poslova koje IGA obavlja a radi održavanja sistema finansijskog upravljanja, uključujući evidenciju i račune, pripreme finansijskih izvještaja u formatu prihvatljivom za Svjetsku banku ili neke druge kreditore (EBRD, ...) na način da prikazuju poslovanje, resurse i rashode koji se odnose na konkretni projekat. Stoga su pored Predsjedništva Bosne i Hercegovine i nadležnog ministarstva, krajnji korisnici predmetne revizije i kreditori, te predmetna revizija mora biti prihvatljiva i njima.

Iz Izmijenjenog i ponovno uspostavljenog Sporazuma o razvojnom kreditu (Projekat podsticanja izvoza preduzeća) između Bosne i Hercegovine i Međunarodne asocijacije za razvoj (koja je dio Svjetske banke) od 2. jula 2002. godine,¹⁶ mogu se jasno detektovati obaveze IGA-e kao zajmoprimca. Te obaveze su da IGA *„posjeduje spise i račune ... i vodi računa o tome da ...održava evidenciju i račune za Posebni Escrow račun i Revolving Projektni račun za svaku fiskalnu godinu za koju je provedena revizija, a u skladu sa odgovarajućim principima revizije koji se dosljedno primjenjuju od strane nezavisnih revizora prihvatljivih za Asocijaciju. Dostavlja Asocijaciji ... izvještaj revizije od strane rečenih revizora, u obimu i sa detaljima koje Asocijacija može razumno zahtijevati, uključujući zasebno mišljenje pomenutih revizora o tome da li su troškovnici, dostavljeni tokom te fiskalne godine zajedno sa procedurama i internim kontrolama uključenim u njihovu pripremu, pouzdani i da li mogu ilustrirati ta povlačenja;“*¹⁷

Nadalje treba istaći da je u spomenutom Međunarodnom ugovoru, zajmodavac ugradio zaštitnu klauzulu u slučaju ako IGA ne uspije dostaviti Asocijaciji u ostavljenom roku bilo koji od izvještaja o reviziji koji se trebaju dostaviti

¹⁶ Međunarodni ugovori broj:12/03 od 25.08.2003 godine „Službeni glasnik BiH“,

¹⁷ Član 4, „Odjeljak 4.01. b) Međunarodnog ugovora broj:12/03 od 25.08.2003 godine „Službeni glasnik BiH“

„Asocijaciji ... u vezi revizije spisa i računa za Specijalni račun od Asocijacije se ne zahtijeva da stavlja daljnje depozite na Specijalni račun.“¹⁸

Dakle, navedena Asocijacija, koja je dio Svjetske banke, zahtijeva izvještaj u skladu sa odgovarajućim principima revizije koji se dosljedno primjenjuju od strane nezavisnih revizora prihvatljivih za Asocijaciju.

U načelu, kršenje obveza iz bilo kog ugovora koji je na snazi povlači međunarodnu odgovornost. Tako se u konkretnom slučaju, ako izvještaj revizije ne podnese međunarodni revizor koji nije prihvatljiv za Svjetsku banku, može doći do situacije da se kreditor poziva na kršenje međunarodnog ugovora kao uzroka prestanka ili suspenzije prekršenog ugovora. Prema tome, ako revizija nije prihvatljiva za ove institucije, onda IGA ne može obavljati svoje Zakonom definisane poslove, niti može aplicirati kod kreditora za nove kredite, niti će kreditori stavljati daljne depozite na Specijalni račun, čime se dovodi u pitanje rad pa i opstojnost ove Agencije.

Na kraju po pitanju revizije a u skladu s naprijed analiziranim propisima i međunarodnim ugovorima može se konstatovati da:

- je Godišnji finansijsko-računovodstveni izvještaj predmet međunarodne finansijske revizije,
- izvještaj mora biti urađen od strane međunarodnog finansijskog revizora,
- izvještaj mora biti u formatu ili standardu prihvatljivom za poslovne partnere IGA (Svjetska banka, EBRD, ...), i
- izvještaj nemože uraditi Ured za reviziju institucija BiH

Nabrojane iznesene konstatacije su okvir za postupanje u procesu javnih nabavki.

1.2.5. Definisanje uslova tehničke i profesionalne sposobnosti

Definisanje uslova tehničke i profesionalne sposobnosti, u složenim predmetima nabavke mogu bitno utjecati i na sam izbor modela javnonabvanog postupka, te ovom pitanju treba uvijek posvetiti pažnju na način da se dobro razumiju propisi koji bliže regulišu predmet javne nabavke.

Iz prethodno iznešenih konstatacija, jasno je da predmetna revizija ako nije prihvatljiva za kreditore, kao takva bi bila beskorisna, čime bi se izgubio

¹⁸ U prilogu 3. tačke 5. b) Međunarodnog ugovora broj:12/03 od 25.08.2003 godine „Službeni glasnik BiH“;

cilj nabavke tj. direktno bi prekršili član 3. Zakona o javnim nabavkama „najefikasnijeg korištenja javnih sredstava u vezi s predmetom nabavke i njegovom svrhom.“ Bio bi nesavjestan rad u službi ugovarati uslugu koja nema svrhu, zapravo to bi bilo nefekisano i nesavjesno trošenje sredstava.

Stoga, uslov tehničke i profesionalne sposobnosti mora biti postavljen kako bi se osigurao ponuđač koji je relevantan za kreditore, tj. međunarodni revizor. Dakle, jasno je da revizija mora biti međunarodna, a onaj dio prihvatljivosti od strane kreditora ukazuje o potrebnom nivou kvaliteta odnosno visokih standarda stručnosti. Stoga je obaveza ugovornog organa da kroz postupak javne nabavke odredi tehničke specifikacije koje odgovaraju stvarnim potrebama i da vrijednost nabavke bude u proporciji najboljeg odnosa cijene i kvaliteta predmeta nabavke. Stoga prilikom postavljanja uslova za konkretnu reviziju, treba imati na umu da IGA godišnje revizorske izvještaje može koristiti samo ako ih je potpisala međunarodna revizorska kuća, koja posjeduje međunarodni standard za kontrolu kvalitete ISQC i IAASB ili Međunarodni računovodstveni standard IASB, koji je u skladu s međunarodnim načelima računovodstva MRS / MSFI. Ovako visoko postavljeni standardi, vjerovatno su zbog prirode posla odnosno adekvatne procjene rizika ulaganja veće sume novčanih sredstava, pa je i logičan zahtjev da IGA treba međunarodna revizija koja je prihvatljiva za partnere.

2. Suštinski razlozi za izbor forme javnonabavnog postupka

Nakon što smo utvrdili da je cilj nabavka međunarodna revizija prihvatljiva za kreditore, i da je složen predmeta nabavke, a da za takvu nabavku moramo specificirati uslove tehničke i profesionalne sposobnosti sa veoma zahtjevnim i visokim standardima i certifikatima, možemo pristupiti analizi tržišta i potencijalnih izvršioca budućeg ugovora.

Znajući da se radi o veoma malom broju ponuđača koji su prihvatljivi za međunarodne kreditore, u konkretnom slučaju može se pristupiti ispitivanju ispunjenosti suštinskih razloga za primjenu zakonom propisane forme javnonabavnog postupka. Osim navedenog, proceduralnog puta koji je utemeljen na logičkoj primjeni propisa o javnim nabavkama i posebni propisi koji su u vezi predmeta nabavke, u značajnoj mjeri su determinirali aktualizaciju pitanja suštinskog razloga kao osnova za izbor forme javnonabavnog postupka.

Pitanje suštinskog razloga, inicirano je i u odredbama Zakona o osnivanju IGA, u dijelu koji propisuje djelatnost Upravnog odbora. Tako je, između ostalih navedena i obaveza da Upravni odbor „*odobrava godišnje imenovanje vanjskog revizora Agencije, na prijedlog rukovodstva Agencije.*“¹⁹ Iz ovoga se nameće ključno pitanje, na koji način rukovodstvo Agencije dolazi do prijedloga za Upravni odbor?

Na temelju prava rukovodstva IGA da predlaže Upravnom odboru izbor vanjskog revizora Agencije,²⁰ a u kontekstu primjene Zakona o javnim nabavkama, to bi se moglo primijeniti u supoziciji kada se iz suštinskih razloga, a koji su prethodno već navedeni i utemeljeni na bazi sistemskog tumačenja propisa, ugovor može dodijeliti samo određenom dobavljaču, u konkretnom slučaju jednom od „4. velike revizorske kuće“. Što bi primjenom svih navedenih propisa, predstavljalo „suštinski“ razlog, koji se u ovome slučaju mora shvatiti kao „veoma važan“ za ugovorni organ.

U kontekstu primjene Zakona o javnim nabavkama, za postupanje u ovakvim situacijama, definisana je mogućnost u članu 21. Zakona, prema kojoj je „suštinski razlog“ predviđen kao mogući uslov za primjenu pregovaračkog postupka bez objave obavještenja. Dakle, Zakon je propisao da se u izuzetnim situacijama, kao što je ova prethodno opisana, ugovor o nabavci može dodjeljivati u formi pregovaračkog postupka bez objave obavještenja o nabavci, kada se iz suštinskih, dokazivih tehničkih ili umjetničkih razloga, ili iz razloga koji se odnose na zaštitu ekskluzivnih prava, ugovor može dodijeliti samo određenom dobavljaču.

Sistem javnih nabavki u Bosni i Hercegovini je visoko decentraliziran, te ugovorni organi samostalno vrše izbor modela i provode postupak javne nabavke, stoga su ugovorni organi odgovorni za sve odluke koje donose u postupku, a tako i za izbor modela postupka javne nabavke i postavljanja kvalifikacijskih uslova. Stoga, u konkretnom slučaju je na rukovodstvu IGA da procijeni da li će provesti postupak nabavke kojim će izabrati dobavljača za kojega nije sigurno da bi mogao biti prihvatljiv za potencijalne partnere (kreditore) ili se odlučiti za postupak kojim bi se pozvali na pregovore „4. velike revizorske kuće“ ili samo jedna od ove četiri na pregovore, kako bi dodijelili ugovor dobavljaču usluge čija će revizija suštinski imati svrhu.

¹⁹ Član 13. stav (1) tačka h) Zakona o osnivanju IGA

²⁰ Član 17. stav (2) tačka g) Zakona o osnivanju IGA

3. Ograničenja u primjeni modela

Tendencija razvoja nauke a time i pravne nauke, već duži vremenski period ukazuju na procese revidiranja svojih metoda. Cjelokupna analiza je dominantno bazirana na empirijskoj provjeri, čime se pokazao naučni pristup u rješavanju kompleksnih problema nabavke u posebnom upravnom postupku. Prezentirana metoda, mapiranja jasnih i logičko postavljenih koraka u proceduri izbora forme javnonabavnog postupka, pokazuje da je sistematsko tumačenje propisa u okviru općeg i posebnog upravnog prava, značajno prošireno u posebnom upravnom postupku javnih nabavki. Ovakav holistički pristup predstavlja ideju da sistem javnih nabavki sa svim svojim karakteristikama, predstavlja cjelinu zajedno sa svim propisima koji tretiraju ili opisuju predmet nabavke, te kao takvu cjelinu potrebno je i razmotriti, proučiti i tretirati, a ne kao zbirku pojedinačnih propisa.

Predstavljeni model koji se zasniva na sistematskom tumačenju propisa u vezi s predmetom nabavke u slučaju primjene Zakona o javnim nabavkama, zapravo predstavlja jedino ispravno i pravno prihvatljivo rješavanje konkretnog problema. Tok analize, pokazuje redosljed aktivnosti ugovornog organa i pokazuje važnost sistematskog tumačenja propisa koji su vezani s predmetom nabavke.

Sa druge strane, model ima i određene nedostatke koji dalje rezultiraju preprekama za njegovu sistemsku primjenu. Prvo, savki složeni predmet nabavke ima svoje specifičnosti i svoje propise, te je za svaki slučaj izbora modela nabavke potrebna i nova analiza, odnosno sistematsko tumačenje materijalnog propisa. Stoga, ovaj model samo kreira put, odnosno ideju vodilju za složene predmete nabavke, koja je omeđena redosljedom pitanja koje "diktira" Zakon o javnim nabavkama, a dalju kretanju navigiraju dati odgovori koji su sadržani u materijalnim propisima koji reguliraju predmet nabavke.

Na tom putu, veoma je bitno precizno formulisati adekvatna pitanja, a u ovome radu su postavljena ključna, koja su tipizirana za sve predmete nabavke.

Nedostatak modela koji je rezultat ovoga istraživanja je u činjenici da zbog ovako složenog predmeta nabavke nisu obuhvaćene druge forme javnonabavnih postupaka, ali i drugi razlozi u primjeni navedene forme, odnosno pregovaračkog postupka bez objave obavještenja (tehnički i umjetnički razlozi ili ekskluzivna prava). Međutim, prezentirani model odnosno redosljed radnji

i pitanja neće odstupati i u slučaju drugih navedenih razloga kada su u pitanju tehnički i umjetnički razlozi, dok je u slučaju ekskluziviteta potrebno dodati novi korak koji se odnosi na provjeru ekskluzivnih prava ponuđača kao razloga za primjenu navedene forme postupka. Stoga ostaje na budućim istraživanjima da se tretiraju i drugi složeni predmeti nabavke koji bi mogli ponuditi neku drugu formu javnonabavnog postupka, pa tek onda bi se izmodulirala kombinacija tipskih pitanja koja će voditi ka unificiranim rješenjima, čime bi se izgradio jedinstveni model za izbor forme javnonabavnog postupka kod složenih predmeta nabavke. Dakle ovim istraživanjem je uspostavljena matrica samo za slučajeve, kada predmet nabavke shodno odredbama materijalnih propisa koji su u vezi sa predmetom nabavke, određuju da je iz suštinskih, tehničkih ili umjetničkih razloga, kao i razloga ekskluzivnih prava moguće izabrati formu pregovarskog postupka bez objave obavještenja.

ZAKLJUČAK

Analiza slučaja u ovome radu imala je za zadatak da ukaže na kompleksnost i višeslojnost metode izbora forme odnosno modela javnonabavnog postupka složenog predmeta nabavke, koji bez adekvatnog nivoa razumijevanja može biti olahko shvaćen i pogrešno određen. Razmatranjem ove tematike ustanovljeno je da sistematsko tumačenje propisa kod složenog predmeta nabavke, koji je uslovljen s više propisa ali i svojom specifičnošću upotpunjuju određene metodološke tehnike i alate, čije poznavanje olakšava proces izbora forme javnonabavnog postupka. Potvrđeno je da propis koji je vezan za predmet nabavke u kombinaciji sa drugim elementima nabavke determinira ne samo vrstu modela javnonabavnog postupka nego i postavljanje uslova tehničke i profesionalne sposobnosti ponuđača.

Iz elaborirane analize slučaja, može se sagledati kompleksnost javnih nabavki, njihova determiniranost i uslovljenost. Bez obzira na okolnosti konkretne nabavke posebno u vezi kolizije i disharmonije propisa, treba istaći da je zakonodovac u Zakonu o javnim nabavkama, ipak ostavio mogućnosti izbora više modela, te da se skoro i najkomplikovaniji predmeti nabavke mogu provesti jednostavnim procedurama, samo je potrebno adekvatno poznavanje regulatornih pravila javne nabavke, specifičnosti predmeta nabavke i materijalnih propisa u vezi sa predmetom nabavke.

Za zakonito provođenje postupka javne nabavke, potrebno je sistematsko i stalno preispitivanje sadržine i oblika propisa, čime se uspostavlja brana samovolji i arbitrarnosti. Obaveza svih ugovornih organa prilikom odabira modela javnonabavnog postupka je da poštuju ne samo propise o postupku javne nabavke nego i sve ostale vezane materijalne propise prilikom provođenja postupka javne nabavke. Ovako omeđen zakonodavni prostor, sadržan je interakcijom niza faktora koji su na strani ugovornog organa, ponuđača i predmeta nabavke, što sve zajedno implicira da samo višekriterijski pristup može u cijelosti dati odgovor na kompleksni proces izbora forme javnonabavnog postupka. Višekriterijski pristup, analiziranoj problematici rezultirao je višekriterijskim modelom koji postavlja determinante za određivanje forme javnonabavnog postupka kojega bi trebali odabrati ugovorni organi. Po svojoj prirodi ovaj model je dinamički i interakcijski, jer otkriva način i intenzitet kojim predmet nabavke utječu na proces donošenja odluke o formi javnonabavnog postupka. Istovremeno, prezentirani model omogućuje i analizu njihovog međusobnog djelovanja, te je kao takav značajan u izboru javnonabavnog postupka.

Ugovorni organ je ovlašten da između više mogućnosti formi javnonabavnih postupaka (otvoreni postupak, ograničeni postupak, pregovarački postupak sa ili bez objave obavještenja, usluge iz Aneksa II dio B, izuzeće) jednake pravne vrijednosti izabere model javnonabavnog postupka koji će najviše odgovarati konkretnoj situaciji. Donesena odluka mora biti u granicama ovlaštenja datog u Zakonu o javnim nabavkama u pogledu ispunjenosti uslova za izabrani modela nabavke i u skladu s posebnim materijalnim propisima vezanim za predmet nabavke.

Koristeći se rezultatima istraživanja provedenoga na bazi analize slučaja, ovaj je rad identificirao je ključne kriterije izbora forme javnonabavnog postupka i djelimično kreirao dinamički model izbora forme javnonabavnog postupka, koji se sastoji od definiranih pitanja koja su obrađena kao podnaslovi u ovome radu. Dakle, ugovorni organi prema ovome modelu mogu ustanoviti vlastitu matricu odlučivanja.

Ovi istraživanje je potvrdilo da za razliku od jednostavnih predmeta nabavke, kod kojih je procijenjena vrijednost predmeta nabavke uglavnom odlučujući i preovladavajući (ali ne i jedini) kriterij u izboru modela javnonabavnog postupka, ovaj model je otkrio da za složene predmete nabavke ovo pravilo ne važi. Za složene predmete nabavke, veliku važnost, a najčešće presudnu, ima predmet nabavke koji u biti odlučujuće determinira izbor modela javnonabavnog postupka. Dakle, u nabavkama sa složenim predmetom,

ugovorni organi bi se morali usmjeriti na predmet javne nabavke, a ovaj model im upravo daje smjernice kojim putem to učiniti. Prezentirana matrica pitanja ograničava slobodna ocjenu ugovornog organa da po svom nahodjenju izabere formu postupka, te se u tom pogledu ugovorni organ obavezuje na primjenu važećih propisa, odnosno načela zakonitosti. Stoga je potrebno razumjeti da se kod sistemskog tumačenja propisa zakonitost nikada ne ostvaruje potpuno nego realtivno i to u mjeri u kojoj treba osigurati neophodnu životvornost pravnom poretku.

Rezultati ovoga rada, odnosno prezentirana matrica može poslužiti kao ideja vodilja u cilju prevazilaženja sličnih problema u budućnosti.

Iz iznesenog, evidentno je da postupak ugovaranja javne nabavke karakteriše dosta specifičnosti, na koje bi trebalo obratiti pažnju prilikom djelovanja u ovoj upravnoj oblasti..

Literatura i pravni izvori:

- N. Lapandić, Postupak ugovaranja javne nabavke, Sarajevo 2020
- Zakon o javnim nabavkama ("Službeni glasnik BiH broj: 34/14)
- Zakon o upravnom postupku ("Službeni glasnik BiH", broj 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16)
- Zakon o osnivanju Izvozno-kreditne Agencije Bosne i Hercegovine (*Službene novine*, 62/04, od 31.12. 2004.).
- Zakon o računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH 42/04)
- Zakon o reviziji institucija Bosne i Hercegovine „Službeni glasnik BiH“, broj 12/06
- Sporazum o razvojnom kreditu (Projekat podsticanja izvoza preduzeća) između BOSNE I HERCEGOVINE i MEĐUNARODNE ASOCIJACIJE ZA RAZVOJ (koja je dio Svjetske banke) od 2. jula 2002. godine, („Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori broj:12/03 od 25.08.2003 godine)